

DİL ARAŞTIRMALARI

Journal of Language Studies

Yıl: 16, Dönem: 2022/Bahar, Sayı: 30

ISSN 1307-7821 | e-ISSN 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME
Review

Eski Uygur Türkçesinde Öz (core) – Dış (peripheral) Katmanlı Birleşik Yapılarda Zamansallık

Ersoy, Gülser (2021). *Eski Uygur Türkçesinde Öz (core) – Dış (peripheral) Katmanlı Birleşik Yapılarda Zamansallık*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. 310s. ISBN: 978-975-456-162-3

Sıla Nur Aktaş

Arş. Gör., Ordu Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu / Türkiye

e-posta silaaaktass@gmail.com

orcid 0000-0003-0407-8596

Atıf

Citation

Aktaş, Sıla Nur (2022). Eski Uygur Türkçesinde Öz (core) – Dış (peripheral) Katmanlı Birleşik Yapılarda Zamansallık. *Dil Araştırmaları*, 30: 324-326

Başvuru

Submitted

29.04.2022

Revizyon

Revised

08.05.2022

Kabul

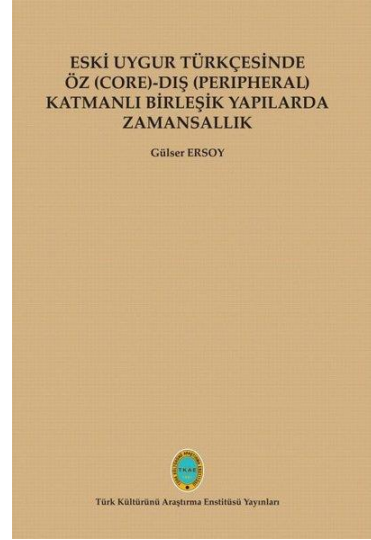
Accepted

24.05.2022

Çevrimiçi Yayın

Published Online

31.05.2022

Kütahya Germiyan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmakta olan Dr. Gülser Ersoy'un 2021 yılında savunduğu "Eski Uygur Türkçesinde Öz (core) – Dış (peripheral) Katmanlı Birleşik Yapılarda Zamansallık" adlı doktora tezi aynı yıl kitaplaştırılarak Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır.

Türk dilinde önemli sorunlardan biri olarak görülen zaman kavramı üzerine değerlendirmeler içeren bu çalışmayla yazar, birleşme ve tür kuramını esas aldığını bildirerek elde edilen veriler doğrultusunda Eski Uygur Türkçesinde zaman/görünüş içerikli partisipli, gerundiumlu, bağlaçlı/bağlaçsız bazı formların sentaktik özelliklerinin ortaya konulmaya çalışılacağını belirtmiştir.

Kitap; sunuş, söz başı, içindekiler, kısaltmalar bölümlerinden sonra dört ana başlığa ayrılarak sonuç ve kaynakça ile sonlanmıştır. Yazar, söz başı bölümünde Maniheizm ve Budizm dininin etkisine giren Uygur Türklerinin kutsal kitapları tercüme ederken hem kendi dillerinin imkânlarından faydalanıp hem de kaynak dillerden ödünçlemeler yapmaları nedeniyle birleşik yapılı tümcelerin sayısının arttığına ve bu tür tümcelerde göreceli zaman anlamının ifadesinde Türk runik harfli metinlere göre çok daha farklı metotlara başvurulduğuna değinerek bu durumun çalışmasının çıkış noktasını oluşturduğunu belirtmiştir. Çalışmasına Eski Uygur Türkçesi ile yazılan bütün eserleri dahil etmediğini bildiren yazar korpus olarak erken, klasik, geç dönem Uygur metinlerini belirlediğini söyleyerek kullandığı kaynakları belirtmiştir:

Irk Bitig (Tekin 2013), *Husatuanift* (Özbay 2014), *Edgü Ögli Tigin Anyıg Ögli Tigin* (Orkun 1940) (Korkut-Birkan 1998) (Tulum-Azılı 2015), *Maytrisimit* (Tekin 1976), *Altun Yaruk Süü-I* (Zieme 1996), *Altun Yaruk II* (Wilkens 2001), *Altun Yaruk III* (Ölmez 1991), *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç* (Tokyürek 2018), *Altun Yaruk Sudur VI* (Ayazlı 2012), *Altun Yaruk VII* (Çetin 2012), *Altun Yaruk VIII* (Çetin 2017), *Altun Yaruk IX. Tegzinç* (Uçar 2013), *Altun Yaruk X* (Gulcalı 2015), *Aç Bars Hikayesi* (Gulcalı 2015) *Totenbuch* (Zieme-Kara 1978), *Totenbuch ilk bölüm* (Aris 2018).

Yazar giriş bölümünde korpusta tanıklık edilen zaman içerikli birleşik katmanlı tümcelerin sınıflandırılmasında sentaktik yaklaşımda Foley ve Valin'in Birleşme ve Tür Kuramı (Juncture and Nexus Theory), Valin ve Lapolla'nın Syntax Structure, Meaning and Function çalışması; semantik yaklaşımda Schulz'un Verbalnomina und Konverbien Als Adverbiale Ergänzungen im Altürkischen çalışması, "Eski Uygur Türkçesinde Öz Katmana Yerleşen Partisipler ve Bu Yapılarda Zamansallık" başlıklı üçüncü bölümde Erdal'ın A Grammar of Old Turkic çalışması; her bölümde ortak olarak incelenen birleşik katmanlı cümlelerin bilgi yapısının değerlendirilmesinde ise Erguvanlı Taylan'ın The Function of Word Order in Turkish Grammar başlıklı çalışmasının temel alındığını bildirmiştir.

Kitap dört ana bölümden oluşmaktadır. Her bölüm çok sayıda alt başlığa ayrılmıştır. Bunun sebebi yazarın, birçok morfem kullanılan cümlelerde karışıklığın önüne geçmek istemesi ve örnek olarak verilen cümlelerin de ilgili başlıklar altında numaralandırmasıdır.

Kitabın birinci bölümü (s. 5-53) "*Birleşme ve Tür Kuramı: Zaman Anlamı İçeren Tümcelerin Birleşme ve Tür Kuramındaki Yeri*", *Zaman Kavramı*; *Sentaktik İnceleme*; *Semantik İnceleme* alt başlıklarına ayrılmıştır. Sentaktik inceleme bölümü kendi içerisinde *Birleşme ve Tür Kuramı* ile *Zaman Anlamı Birleşik Katmanlı Tümcelerde Bilgi Yapısı* alt başlıklarına; semantik inceleme bölümü ise *Birleşme ve Tür Kuramına Semantik Yaklaşım* alt başlığına ayrılmıştır. Bu başlıklar da yine kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmaktadır.

Birinci bölümde, diğer bölümlerde ele alınacak konuların ve uygulamaların daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bilgiler okura sunulmuştur. Araştırmacı zaman kavramını, bu kavram üzerine geliştirilen yaklaşımları, birleşik katmanlı yapılarda göreceli zamanın doğru yorumlanması için gerekli ölçütleri ayrıntılı olarak işlemiştir.

Kitabın ikinci bölümü (s. 53-189) “*Eski Uygur Türkçesinde Dış ve Öz Katmana Yerleşen Gerundiumlar ve Bu Yapılarda Zamansallık*”, *Eski Uygur Türkçesinde Katmanlar Arasında Göreceli Zaman Anlamının Oluşmasına Neden Olan Gerundiumlar* alt başlığına ayrılmıştır. Elde edilen veriler ayrı ayrı bilgi yapısı, sentaktik ve semantik yönlerden incelenmiştir. Bölümde ele alınan yapılar şöyledir: {- (X)p}, {- (X)pAn(In)}, ünlülü gerundium, {-sAr}, {-gInçA}, 2.1.1.6. {-DUk}+(İyelik Kökenli Şahıs Morfemi)+{+DA}+ (Son Çekim Edatı), {-mİş}+(İyelik Kökenli Şahıs Morfemi)+Durum Morfemi+(Son Çekim Edatı), [-ken], {-gAlI}, {-mAk}+İyelik Kökenli Şahıs Morfemi+Datif Morfemi (-mAklıA), {-gUdA}.

Kitabın üçüncü bölümü (s.189-279) “*Eski Uygur Türkçesinde Öz Katmana Yerleşen Partisipler ve Bu Yapılarda Zamansallık*”, *Partisiplerin Birleşme ve Tür Kuramındaki Yeri* alt başlığına ayrılmıştır. Bu bölümde de elde edilen veriler bilgi yapısı, sentaktik ve semantik yönlerden incelenmiştir. Bölümde ele alınan yapılar şöyledir: {-mİş}, {-DUk}, {-yUk}/{-mAyUk}, {- (X)gmA}, {- (X)glI}, {-DAçI}, {-gUçI}, Aorist, {-gU}, {-gUIUK}, {-sXk}.

Kitabın dördüncü ve son bölümü (s. 279-297) “*Eski Uygur Türkçesinde Tümceciksel Katmanda Birleşen Eşsıralı Birleşik Yapılar*”, *Eski Uygur Türkçesinde Aralarında Bağlaç Bulunmayan Birleşik Yapılı Tümceler: Tümceciksel Katmanda Birleşen Eşsıralı Yapılar ve Eski Uygur Türkçesinde Bağlaçlar Aracılığıyla Oluşturulan Birleşik Yapılı Tümceler: Tümceciksel Katmanda Birleşen Eşsıralı Yapılar* alt başlıklarına ayrılmıştır.

“*Eski Uygur Türkçesinde Aralarında Bağlaç Bulunmayan Birleşik Yapılı Tümceler: Tümceciksel Katmanda Birleşen Eşsıralı Yapılar*” kısmında aralarında bağlaç bulunmayan birleşik yapılı tümcelerin birleşme ve tür kuramındaki yeri ve semantik incelemesi üzerinde durulmuştur. *Eski Uygur Türkçesinde Bağlaçlar Aracılığıyla Oluşturulan Birleşik Yapılı Tümceler: Tümceciksel Katmanda Birleşen Eşsıralı Yapılar* kısmında ele alınan yapılar ise şöyledir: Kin yana, Anta(da) kin, Basa, Basa basa, Anta(da) Basa, Ötrü, Anta ötrü, Ol ödü, Udu, Yana, (Takı) Yme.

Sonuç bölümünde yazar bulgularını 32 madde de toparlamış ve ardından 3 sayfalık kaynakçaya yer vermiştir. Çalışmada zamansallık kavramı ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olup veriler Eski Uygur Türkçesi metinlerinde titizlikle taranmıştır bununla birlikte çalışmanın Türk dilinde önemli sorunlardan biri olarak görülen zaman kavramı alanına katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Konunun Eski Uygur Türkçesi metinleri üzerinde incelenmesi de bu çalışmayı özgün kılan yönlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu değerli çalışmaları için hocamıza teşekkür eder, yayınlarının devamını dileriz.